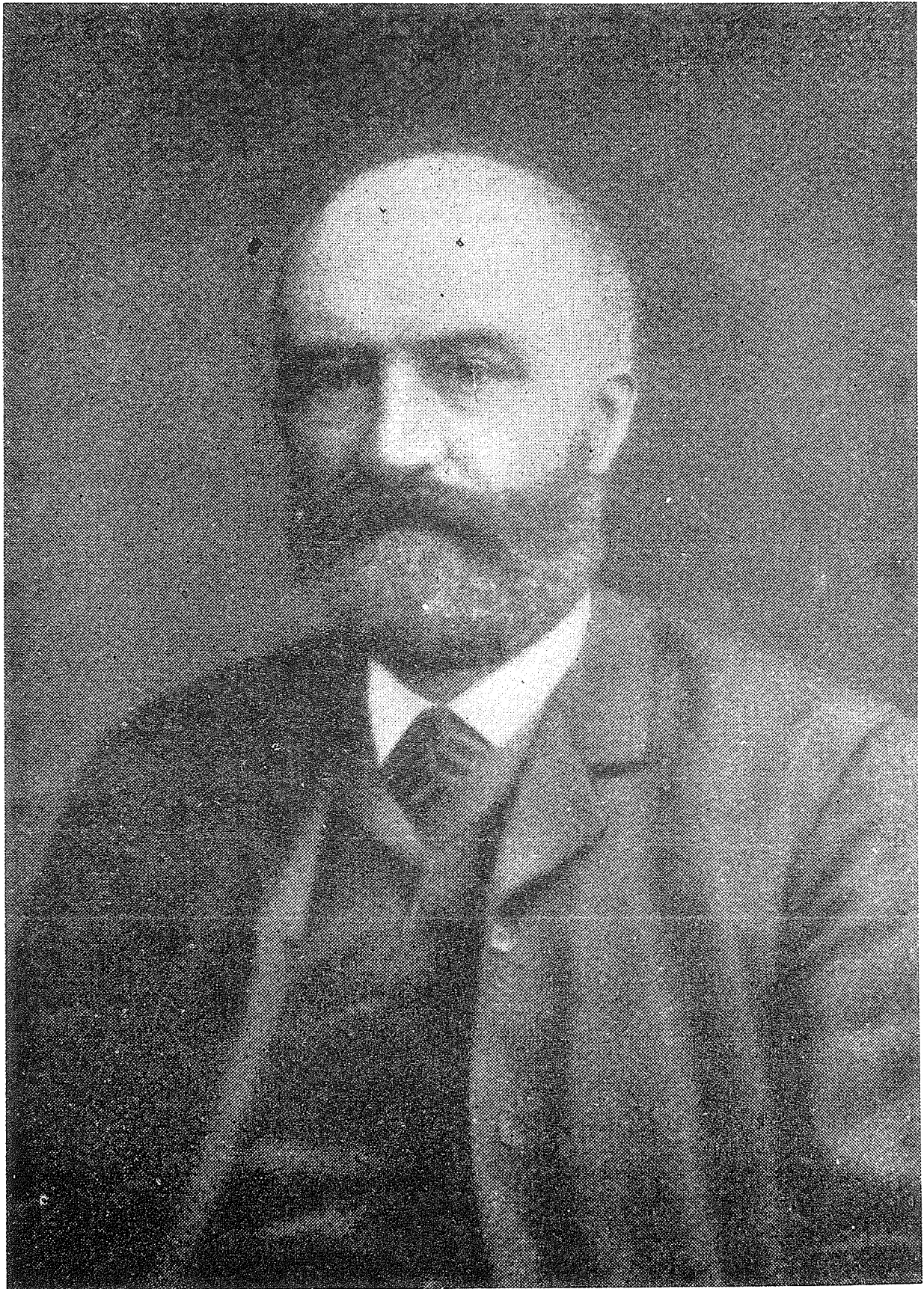

Dirk Watterz (1833-1906). Uit: *Onze Tuinen*, 6-7-1923; foto UB Wageningen.

II Dirk Wattez (1833-1906)

II.1 Biografie

Dirk Wattez werd op 2 november 1833 geboren in Naarden als tweede zoon van David Wattez (1789-1866), tuinman, en Johanna B. Boomkens (1813-1887). Over de jonge jaren en opleiding van Dirk Wattez is zeer weinig bekend. Wel weten we, dat zijn oudste broer David, geboren op 17 april 1832, in 1857 in Naarden een boomkwekerij bezat. In 1863 prijst deze David Wattez junior zichzelf in zijn catalogus aan als 'Aanlegger van buitenplaatsen, boomkweker en landmeter te Naarden'. In de catalogus van 1865 vermeldt hij: 'Men wordt verzocht bij correspondentie de naam David Wattez junior voluit te schrijven, ter vermijding van abuizen met brieven als anderszins'.¹ Bovenstaand citaat doet vermoeden dat David Wattez senior en/of Dirk Wattez in 1865 ook een boomkwekerij bezaten, maar over deze kwekerij heb ik niets gevonden. Gezien de leeftijden van vader David en zoon Dirk vermoed ik, dat het om een boomkwekerij gaat die door vader David is opgezet, en dat Dirk hier ook werkzaam was. Deze kwekerij zou na vaders dood in 1866 voortgezet kunnen zijn onder de initialen van zijn vrouw; het was niet ongebruikelijk dat de weduwe de zaken van haar overleden man met hulp van een zoon in naam voortzette. In het *Adresboek voor den Nederlandschen Tuinbouw* uit 1882 kom onder Naarden de vermelding 'J.B. Wattez en Zoon, bloemisten en boomkwekers' voor, waarbij Dirk vermoedelijk de zoon zal zijn.

Rond 1866 trouwde Dirk met Francisca Constantia Cornelia Tydeman, zij kregen een dochter (geboren 1867) en twee zoons: Petrus Hermannus (geboren 1871, genoemd Pieter) en Frans Constant Cornelis (geboren 1873, genoemd Constant).

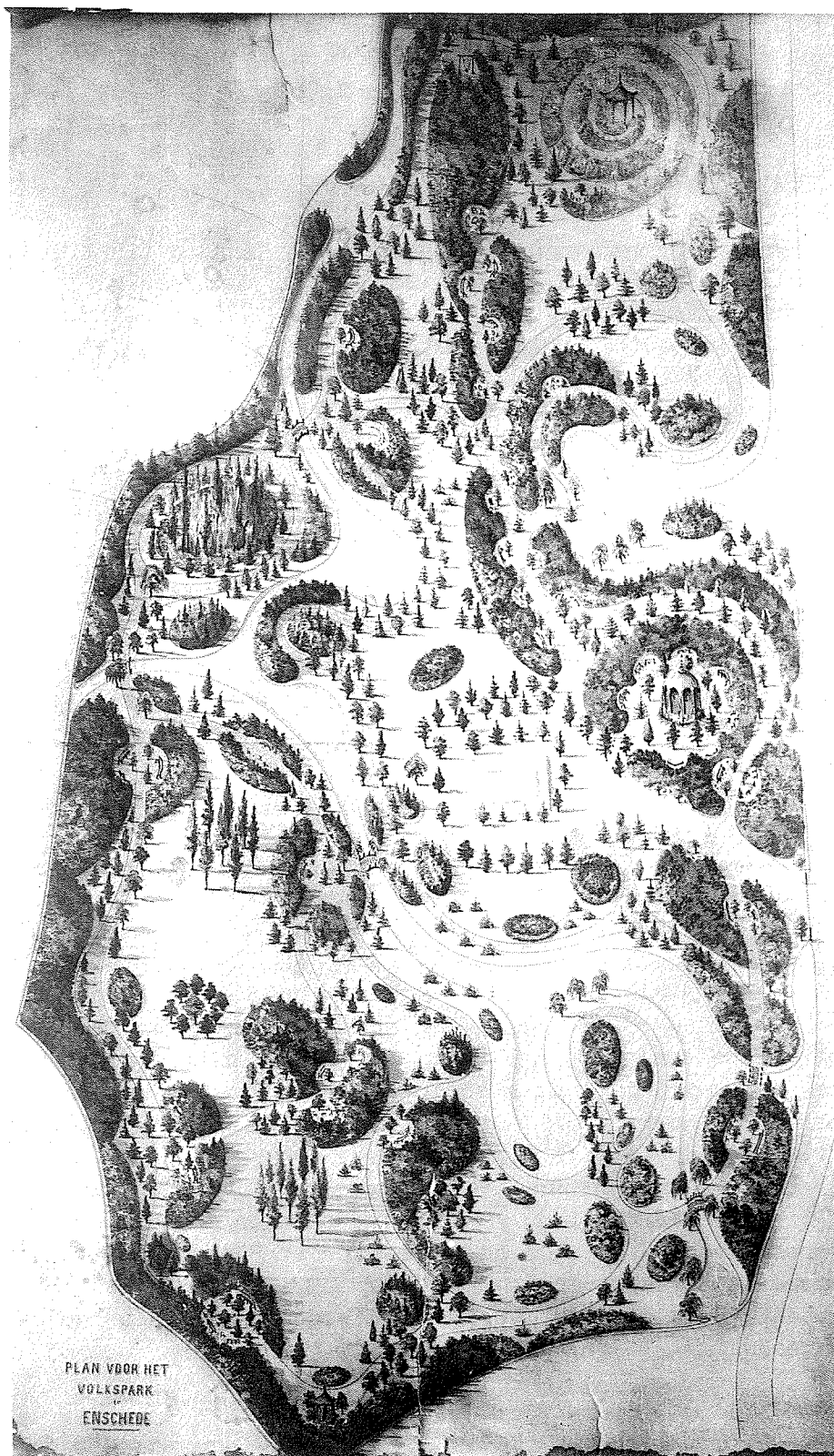
In deze tijd begon Dirk naast zijn werk als boomkweker ook tuinarchitectonische opdrachten uit te voeren. Eén van zijn eerste werkzaamheden in dit verband betrof de aanleg op Het Stroot te Twekkelo bij Enschede. Het werkgebied van Dirk zou voor het grootste deel in Twente blijven liggen; hij werkte daar onder andere voor de families Van Heek, Blijdenstein, Jannink en Ter Kuile (zie werkenlijst).

Een jaar voor de dood van Johanna B. Boomkens verschijnt er in *Het Nederlandsche Tuinbouwblad* van 1886 verschillende malen de volgende advertentie:

'Dirk Wattez - tuinarchitect en boomkweker te Bussum

N.B. Men wordt beleefd verzocht op *voornaam* en *woonplaats* te letten'.

Blijkbaar heeft Dirk zich in dat jaar zelfstandig in Bussum gevestigd onder zijn eigen naam.²

9. D. Watzel, ontwerp voor het Volkspark te Enschede, 1873, niet gesigeneerd, niet gedateerd; oude foto van tekening; S.C.

II.2 Stijlkenmerken en stijlinvloeden

De weinige ontwerpen die er van de hand van Dirk Watzte bewaard zijn gebleven bieden, samen met de informatie uit topografische kaarten en de indruk die nog bestaande parken en tuinen geven, toch een aantal overeenkomstige kenmerken. Alle werken zijn uitgevoerd in landschapsstijl (zie afb. 9 en afb. 10).¹

De aanleg bestaat uit slingerende paden met flauwe, langgerekte bochten; de grond tussen de paden is vaak sterk druppelvormig. Ook slingerende waterpartijen vormen een steeds terugkerend element.

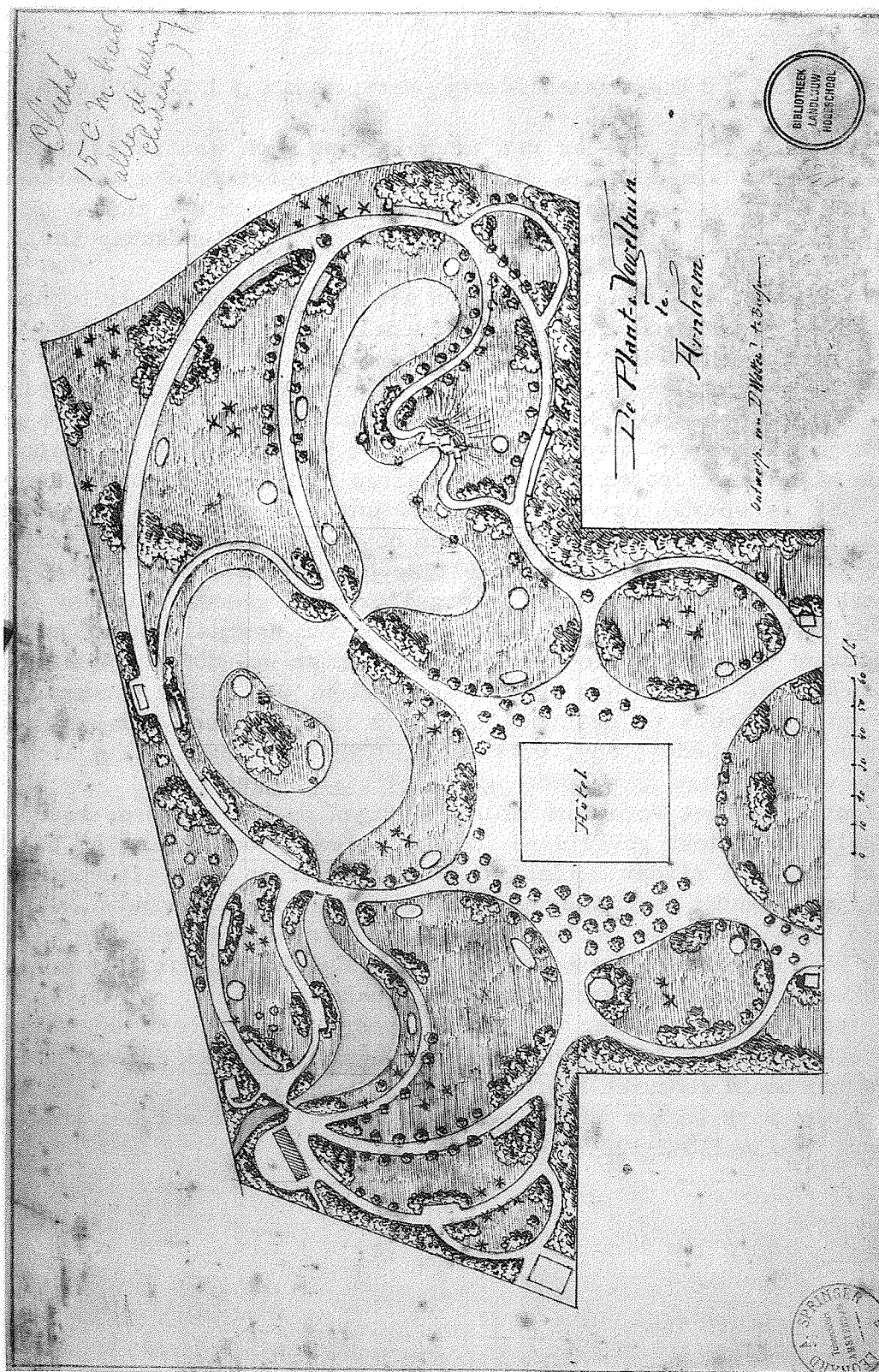
Heesters en bloemen vinden een plaats in ovale of cirkelvormige bedden op gazons (direct naast een pad of bij een kruispunt van paden). De gazons worden begrensd door of afgewisseld met dicht beplante (bos-)gedeelten.

Langs de slingerende paden heeft Dirk Watzte vaak laanbeplanting geprojecteerd. Dit is vooral opvallend in het ontwerp voor het Volkspark in Enschede (1873, zie afb. 9), maar ook in de andere ontwerpen komt dit voor, zij het veel minder. Door een dergelijke beplanting moeten vooral in het Volkspark nauwelijks vergezichten mogelijk zijn geweest. In het ontwerp voor (en de huidige situatie van) het park van Kasteel Keppel te Keppel (1880) (voor afbeelding zie noot 1) zijn echter wel duidelijk zichtassen aangebracht, die alle in het kasteel samenkomen. Ook op het ontwerp voor de Plant- en Vogeltuin te Arnhem (1883, zie afb. 10) en voor het park op Stokhorst te Enschede (1889, voor afbeelding zie noot 1) zijn zichtassen terug te vinden, maar deze hebben geen centraal uitgangspunt.

De beplanting in het Volkspark is niet alleen op het ontwerp, maar ook in de werkelijkheid zeer gevarieerd. Op het ontwerp voor de aanleg bij Stokhorst is dit veel minder duidelijk. Toch zijn er in de meeste parken waar Dirk Watzte gewerkt heeft nog veel bijzondere bomen te vinden, wat ongetwijfeld mede te danken is aan zijn achtergrond als boomkweker. Het ligt dan ook voor de hand te veronderstellen dat Dirk Watzte via leveranties uit de boomkwekerij tuinarchitectonische opdrachten kreeg.

Zijn schabloonmatige manier van werken (vooral wat betreft het Volkspark) doet sterk vermoeden dat hij het werk van Rudolph Siebeck in eerste instantie als voorbeeld gebruikt heeft.²

Het werk van Dirk Watzte is dan ook goed vergelijkbaar met het vroege werk van Henri Copijn (1842-1923).³

10. D. Wattez, ontwerp voor de Plant- en Vogeltuin te Arnhem, 1883; S.C.

II.3 Dirk Watzte

Chronologische lijst met werken voor particulieren, algemeen

* = tekening aanwezig;

sc = speciale collecties

ndb = nederlands documentatiecentrum voor de bouwkunst

jaar	plaats	project	opdrachtgever	opmerkingen
ca 1865	Enschede	Het Stroot	G.J. van Heek	later reorganisatie P.H. Watzte, H. Copijn, Th.J. Dinn
ca 1870	Enschede	Het Amelink	A.J. Blijdenstein	later reorg. H.Copijn, Poortman, Tersteeg
1872-74	Enschede*	Volkspark	Erven H.J. van Heek	tekening gem.archief; park geschonken aan gemeente Enschede
1872-74	Bussum	Villa Nassau Kom van Biegel	J.H. Biegel	
1880	Laag-Keppel*	Kasteel Keppel	Baron van Pallandt van Keppel	tekening Archief Kasteel Képpel
1883	Arnhem*	Plant- en Vogeltuin	Duyvené de Wit, Nortier e.a.	tekening sc, kopietek. L.A. Springer; aanleg i.s.m. H.J. Hulle, Gent; arch.hs. Ouendag; nu Regina Pacis
1885-88	Enschede	Het Wooldrik	H. ter Kuile-Cromhoff	arch.hs. Moll (1885); nu Wooldrikpark
1889	Enschede*	Het Stokhorst	E. Jannink	tekening ndb; later reorg. P.H. Watzte en arch. H. Reygers; 1912 Nw. hs. K.P.C.de Bazel, D.F. Tersteeg
ca 1890	Enschede	Het Bouwhuis	H. van Heek- Blijdenstein	later nw.hs. J.W. Hanrath, (1924), D.F. Tersteeg
ca 1890	Enschede	Het Wageler De Kolk	J.B. Ledeboer A. Ledeboer-van Heek	later reorganisatie P.H. Watzte nu samen Abraham Ledeboerpark

Dirk Wattez; chronologische lijst van werken voor particulieren, algemeen (vervolg)

* = tekening aanwezig

sc = speciale collecties

ndb = nederlands documentatiecentrum voor de bouwkunst

jaar	plaats	project	opdrachtgever	opmerkingen
ca 1890	Enschede	De Kotten	L. van Heek	later reorganisatie P.H. Wattez (1905?)
ca 1890?	Enschede	De Welle	H.G. Blijdenstein	later reorganisatie P.H. Wattez
ca 1899	Lonneker	Iserhaar	Fam. Van Heek	bouw hs. 1899-1900
ca 1905	Boekelo	Het Teesink	H.J.E. van Heek	arch.hs. H. van der Woerd; later reorganisatie P.H. Wattez
ongedat.	Oldenzaal	Kalheupink	Fam. Gelderman	later reorganisatie P.H. Wattez en L.A. Springer

II.4 Dirk Watterz

Chronologische lijst met werken voor particulieren,
nog (gedeeltelijk) bestaand

* = in 1987 particulier bezit

jaar	plaats	project
ca 1865	Enschede	Het Stroot*
ca 1870	Enschede	Het Amelink
1872-74	Enschede	Het Volkspark
1872-74	Bussum	Kom van Biegel
1880	Laag-Keppel	Kasteel Keppel*
1883	Arnhem	Plant- en Vogeltuin, nu: Regina Pacis
1886	Enschede	Het Wooldrik
1889	Enschede	Het Stokhorst
ca 1890	Enschede	Abraham Ledeboerpark
ca 1890	Enschede	De Kotten
ca 1890?	Enschede	De Welle*
ca 1899	Lonneker	Iserhaar*

II.5 Lijst met werken per provincie gerangschikt, nog (gedeeltelijk) bestaand

* = in 1987 particulier bezit

Overijssel

ca 1865	Enschede	Het Stroot*
ca 1870	Enschede	Het Amelink
1872-74	Enschede	Het Volkspark
1886	Enschede	Het Wooldrik
1889	Enschede	Het Stokhorst
ca 1890	Enschede	Abraham Ledeboerpark
ca 1890	Enschede	De Kotten
ca 1890?	Enschede	De Welle*
ca 1899	Lonneker	Iserhaar*

Gelderland

1880	Laag-Keppel	Kasteel Keppel*
1883	Arnhem	Plant- en Vogeltuin, nu: Regina Pacis

Noord-Holland

1872-74	Bussum	Kom van Biegel
---------	--------	----------------

II.6 D. Wattez

Lijst onbekende huidige situaties

geen

II.7 D. Wattez

Lijst aanbevelingen - te behouden tuinen

* = in 1987 particulier bezit

ca 1865	Enschede	Het Stroot*
1872-74	Enschede	Het Volkspark
1880	Laag-Keppel	Kasteel Keppel*
1883	Arnhem	Plant- en Vogeltuin, nu Regina Pacis
1886	Enschede	Het Wooldrik
1889	Enschede	Het Stokhorst
ca 1890	Enschede	Abraham Ledeboerpark
ca 1890?	Enschede	De Welle*
ca 1899	Lonneker	Iserhaar*

II.8 D. Wattez

Lijst te redden (te restaureren) tuinen

* = in 1987 particulier bezit

ca 1865	Enschede	Het Stroot*
ca 1899	Lonneker	Iserhaar*

II.9 Dirk Watterz

Mondelinge mededelingen als zijnde mogelijke tuinen en parken
van Dirk Watterz

jaar	plaats	project	opdrachtgever	opmerkingen
ongedat.	Broekheurne	Hof De Brunik		lanenstelsel
ca 1885?	Enschede	De Helmer	Fam. Menko	landsch.aanl. bij koepel?; reorg. 1920-21 H. Copijn & Zoon
1881?	Oldenzaal	De Haer		aanleg met vijver; bouw hs. 1881